

Ege Manevraları

1924- 1937 yılları arasında Atatürk'ün katıldığı manevralar.

1924-1937 yılları arasında Atatürk'ün katıldığı beş "Ege manevrası" vardır. Bunlardan ilki, 15-22 Şubat 1924 tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilmiştir. Atatürk'ün başkanlığında, ordunun üst düzey komuta heyeti ve kurmaylarının katılımıyla bir "harp oyunu" biçiminde yürütülen Ege manevrası geniş yankı uyandırmıştır.

Atatürk, 15 Şubat 1924'teki açış konuşması esnasında Büyük Taarruz'dan beri ordu üst komutası ile bir araya gelememekten dolayı üzüntülerini belirtmiş, "Büyük Komutanlar Toplantısı" ile bu hasretin sona ereceğini ve hatıraların yad edileceğini söylemiştir. Bu manevranın ana konusu Kurtuluş Savaşı esnasında icra edilen muharebelerin orduya ve komuta heyetine kazandırdığı tecrübeler, ordunun sahip olduğu araç gereç, silah, teçhizat, mühimmat ve eğitim durumu, dünya ordularının teknolojik durumu, Türk ordusunun çağın gereklerine uygun modern bir ordu hâline gelebilmesi için gerekenlerin tespit edilmesidir. Harp oyunu içinde askerî durum hakkında Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi (Çakmak) Paşa, dış politikadaki gelişmeler ve Türkiye'nin dış politikası hakkında Başbakan ve Dışişleri Bakanı İsmet (İnönü) Paşa bilgi vermiştir.

Bu manevranın 15-22 Şubat 1924 tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilmesinin askerî ve siyasi hedefleri vardı. Askerî hedefleri arasında Türk ordusunun silah ve teçhizat durumunun, savaş kabiliyetlerinin ve savaşa hazırlık durumunun tespiti idi. Çünkü yakında beliren bir Yunanistan-İtalya tehdidi söz konusu idi. Mussolini İtalya'sı Yunanistan ile giderek yakınlaşmakta ve ikilinin yakınlaşması da Türk toprakları için bir tehdit oluşturmaktaydı. Ege'de girişilebilecek muhtemel bir askerî harekâta karşı hazırlıkların tespiti için bu manevralar düzenlenmişti.

Bu manevranın Atatürk açısından siyasi hedeflerine gelince şunlar söylenebilir: Atatürk çok kısa bir süre sonra hilafetin durumu; Osmanlı hanedanına mensup kişilerin yurt dışına çıkarılması; Şer'îye, Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-î Umumiye Vekâletlerinin hükûmet içinde yer alıp almayacağı; Türkiye'deki tüm eğitim öğretim kurumlarının birleştirilmesi (Tevhid-i Tedrisat) ile ilgili önemli kararları hayata geçirmek üzereydi ve bu konular hakkındaki komuta heyetinin fikirleri öğrenmek, fikir alış verişinde bulunmak istiyordu. Manevralar esnasında bu konuları yakın silah arkadaşlarına açmış ve onların görüşlerini de dikkate alarak gerekli yasal hazırlıklar yapıldıktan sonra 3 Mart 1924 tarihli düzenlemeler ile bu değişiklikler hayata geçirilmişti.

Atatürk, 22 Şubat 1924'te sona eren manevranın kapanış konuşması sırasında; Fevzi Paşa'nın şahsında tüm Türk

ordusunu kutlamış, ordunun durumundan duyduğu memnuniyeti belirtmiş, Türk ordusunun özgürlüğün ve bağımsızlığın teminatı olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca, Türk ordusunun sahip olduğu savaşçı ruhu, kahramanlığı ve cesaretiyle düşmanlarını her zaman yenebilecek güçte olduğunu söylemiştir. Atatürk aynı konuşma içinde, savaşta kesin sonucun her zaman taarruzla elde edilebileceğini, ancak alınacak akıllı savunma tedbirleriyle de pek çok görevin yapılabileceğini değerlendirmiştir. Savaştan ve zaferin kazanılmasından sonra Türk ordusunun şimdiki görevinin barışı korumak olduğunu belirten Atatürk, buna bizim olduğu kadar tüm dünyanın da ihtiyacı olduğu tespitini yapmıştır. Atatürk, konuşmasının son bölümünde Türkiye Cumhuriyeti'nin iki şeye güvendiğini, bunlardan birincisinin milletin alacağı kararlar, ikincisinin ise Türk ordusunun kahramanlığı olduğunu dile getirmiş ve Türk ordusunun bu güveni hak ettiğini vurgulamıştır.

12 Ekim 1925 Tarihli İzmir Kemalpaşa Manevrası

15-22 Şubat 1924 tarihleri arasında "harp oyunu" biçiminde icra edilen ilk İzmir manevrasının ardından 12 Ekim 1925 tarihinde İzmir Kemalpaşa yakınlarında sonbahar ordu manevrası düzenlenmiştir. Atatürk'ün bizzat katıldığı bu ikinci Ege manevrası ile muhtemel düşman çıkartmasına karşı alınacak tedbirler icra safhasına konmuş, keşif uçakları ve topçu bataryaları gösterilere canlılık kazandırmıştı.

İzmir'e 11 Ekim 1925'te gelen Atatürk, aynı gün belediye binasının önünde toplanan halka bir konuşma yaparak, İzmir'e ve İzmirli'lere olan sevgisini dile getirmiştir. 12 Ekim 1925 tarihinde gerçekleştirilen sonbahar manevralarına katılan Atatürk, Müstahkem Mevki Kumandanlığınca aynı günün akşamında düzenlenen yemekte bir konuşma yapmıştır. Ordu Müfettişi Fahrettin Paşa'nın açış konuşmasının ardından söz alan Atatürk, manevrada gördüğü ordu hakkında övücü sözler sarf etmiştir. Konuşmasında Cumhuriyet ordularının cumhuriyeti ve kutsal vatan topraklarını koruyacak güce sahip olduğunu gururla anlatmıştır.

7-15 Nisan 1934 Tarihli Ege Manevrası

Atatürk'ün katıldığı üçüncü Ege manevrası, 7-15 Nisan 1934'te gerçekleşmiştir. Haziran ayında Türkiye'ye gelecek olan İran Şahı Rıza Pehlevi'nin ziyareti öncesi birliklerin durumu, harbe hazırlık ve yeteneklerinin değerlendirilmesi için Ege bölgesine bir tren seyahati planlanmıştır. Bu seyahat ile Atatürk hem halk ile temaslarda bulunmayı hem de İran Şahı'na gösterilecek birlikleri ve gezi güzergâhını tespit etmek istiyordu. Bu birliklerin saptanması için de teftiş ettiği tüm birliklerde ufak çaplı manevralar yaptırılmış, birliklerin imkân ve kabiliyetleri yerinde görülmüştür.

7 Nisan 1934'te Ege askerî manevralarında bulunmak üzere beraberindeki heyetle birlikte Ankara'dan yola çıkan Atatürk, Uşak'ta trenden inerek topçu birliğini denetlemiş, Manisa'da geceyi trende geçirdikten sonra 9 Nisan'da

İzmir'e gitmiştir. Atatürk beraberinde II. Ordu Müfettişi İzzettin Paşa, I. Kolordu Komutanı Mustafa Paşa, Salih Bozok, Kılıç Ali ve Nuri Conker olduğu hâlde İzmir'den Selçuk'a ve oradan Kuşadası'na kadar gitmiş ve güzergâhında bulunan askerî birlikleri denetleyerek Türk Hava Kuvvetlerinin gerçekleştirdiği manevraları izlemiştir.

Yaklaşık dokuz gün süren bu gezi esnasında başta Türk Hava Kuvvetlerinin manevraları olmak üzere, piyade, topçu ve istihkâm alaylarının düzenledikleri manevralardan çok memnun kaldığını ifade eden Atatürk, 15 Nisan'da Çanakkale'ye geçmiştir.

23 Haziran 1934 Tarihli İzmir Gaziemir Denetleme Manevrası

Atatürk'ün katıldığı dördüncü Ege manevrası, 23 Haziran 1934'te İzmir Gaziemir'de gerçekleştirilmiştir. Atatürk, resmî bir ziyaret için 19 Haziran 1934'te Ankara'ya gelen İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'yi yanına alarak Batı Anadolu'ya bir gezi düzenlemiştir. Atatürk çok değer verdiği konuğunu etkilemek, Türk ordusunun imkân ve kabiliyetlerini göstermek, elindeki modern silah ve gereçleri göstermek için Ege gezisine çok önem veriyordu.

Konuğu ile birlikte 23 Haziran 1934'te Gaziemir'deki birlikleri denetleyen Atatürk, konuğunun isteği üzerine birliklere manevra düzeni aldırılmış, bir mesele ortaya koyarak çözümünü istemiştir.

Gaziemir Denetleme Manevraları

Bizzat Atatürk ve Rıza Şah Pehlevi tarafından yönetilen manevrada, uçak filolarının taarruzu ile uçaksavar bataryalarının karşı koyuşları, birliklerin hava hücumları karşısında alacakları tedbirler, birlikler arası muhabere ve koordinasyon üzerinde başarılı bir gösteri sunulmuştur. Atatürk ve konuğu gösteriden son derece memnun ayrılmışlardır.

11-13 Ekim 1937 Tarihli Söke/Germencik Ege Manevrası

Atatürk'ün katıldığı son Ege manevrası, 11-13 Ekim 1937 tarihleri arasında Söke/Germencik'te gerçekleştirilmiştir. İtalya'nın Akdeniz'deki faaliyetlerinin arttığı, Avrupa'da siyasi havanın giderek gerginleştiği, Sovyetler Birliği lideri Stalin'in Türkiye, İran ve Orta Doğu'yu Sovyet nüfuz alanı olarak gördüğü bir dönemde gerçekleştirilen Ege manevraları ile Türk ordusunun gücü, harbe hazırlık durumu ve askerî yetenekleri gösterilmek istenmiştir. İki ay önce gerçekleştirilen büyük Trakya manevralarının bir devamı olarak planlanan Ege manevralarına Atatürk büyük önem vermekteydi.

Öte yandan Benito Mussolini liderliğindeki İtalya'nın 1935 sonrası Akdeniz'den "Mare Nostrum" diye söz etmesi ve Rodos ve 12 Ada'nın silahlandırılması, buradaki tahkimatın artırılması Türkiye'yi birtakım tedbirler almaya yönlendirmişti. Düzenlenen bu manevra ile Türkiye, İtalya'ya Türk ordusunun gücü ve yetenekleri üzerinden bir ders vermek istiyordu. Türkiye, Anadolu toprakları üzerindeki emellerinden vazgeçirmeye çalıştığı İtalya'ya karşı savaşa hazır güçlü ordusunu bu manevralarda göz önüne sermek niyetindeydi.

Ayrıca Türk ordusu bu manevrada hava kuvvetlerini, zırhlı mekanize topçu ve piyade alaylarını, tank birliklerini ve süvari güçlerini sahaya sürmüştü. Bu güçlerin ortaya koyacağı savaş yetenekleri ve komuta heyetinin başarıları ile iç ve dışta iyi bir etki yaratmak ana amaçtı.

Ege manevralarını izlemek üzere kalabalık bir heyetle Ankara'dan 8 Ekim 1937'de hareket eden Atatürk, 9 Ekim'de Nazilli'ye gelmişti. Nazilli'de Sümerbank Basma Fabrikasının açılışını gerçekleştiren Atatürk ve beraberinde yer alan kalabalık bir askerî ve sivil erkân, aynı gün önce Aydın'a ardından da gece geç saatlerde manevraların gerçekleştirileceği Söke'ye geçmiştir.

10 Ekim sabahı Söke'den Kuşadası'na doğru yola koyulan Atatürk ve beraberindeki heyet, öğle saatlerinde manevraların gerçekleştirileceği alan olan Kuşadası/Çamlık mevkiine gelmiş ve manevraların gerçekleştirileceği alanda incelemelerde bulunmuştur.

11 Ekim şafak vakti Türk Hava Kuvvetlerine bağlı keşif uçakları avcı uçaklarının refakatinde manevraya katılacak olan kırmızı ve mavi kuvvetler üzerinde keşif faaliyetini sürdürmüştür. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen de uçağıyla bu keşif faaliyetlerinde yer almıştır. Manevra düzeni denizden çıkartma yapan güçlerin Söke istikametine doğru ilerlemesi ve bunun durdurularak geri püskürtülmesi üzerine kurulmuştu. Türk ordusu elindeki tüm modern silah ve teçhizatı manevrada kullanmak ve bunları Dünya kamuoyuna göstermek istiyordu. Özellikle de denizden bir çıkartma yapılarak Anadolu topraklarında ilerlemek isteyeceği düşünülen İtalya'ya bir gözdağı verilmek isteniyordu.

Atatürk, 11 Ekim 1937'de, kendisine eşlik eden İsmet İnönü ile birlikte, Gümelez (Akçakonak) mevkiindeki küçük bir tepeden manevraları izlemiştir. Çok büyük çapta bir harekât icra edilen manevrada hem hava gücünü oluşturan uçaklar, hem de tank birlikleri aktif roller üstleniyordu. Olası bir amfibik çıkartma karşısında istilacı güçlere karşı birliklerimizin gücü deniyor, yeni savunma taktikleri geliştiriliyor ve olası düşmana gözdağı veriliyordu. Orgeneral

İzzettin Çalışlar komutasındaki çıkartma ve istila kuvvetleri (mavi güçler), tank desteğinde Söke istikametinde ilerlerken Orgeneral Mustafa Muğlalı komutasındaki savunma güçleri (kırmızı güçler) de düşmanın harekâtını durdurmaya çalışıyordu.

11 Ekim 1937 günü sabah 08.15'te manevra sahasına giden Atatürk, iki taraf arasındaki çatışmaları akşam 18.30'a kadar izlemiş, komuta heyeti ve savaşan gruplarla bilgi alışverişinde bulunmuştu. Atatürk, daha sonra Söke'ye dönmüş ve Süvari Alay Karargâhı'nı ziyaret etmiştir. Akşama doğru beraberindeki heyetle birlikte Kuşadası yolu üzerinden Çamlık'a gitmiştir.

O sıralarda hasta olan Atatürk'ün yaşadığı bu yoğun gün ve yorgunluk hastalığının nüksetmesine yol açmış, manevraların ikinci günü olan 12 Ekim 1937 günü gelişmeleri sahaya inmeden treninden izlemiştir. Ayrıca manevra bölgesinden ayrılmadan Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile manevrayı yöneten Orgeneral İzzettin Çalışları da kabul ederek ordu manevralarından duyduğu memnuniyeti dile getirerek Türk ordusuna olan inancını belirtmiştir. Daha sonra, 13 Ekim 1937 günü saat 16.30'da beraberindeki heyet ile birlikte Ankara'ya hareket etmiştir.

13 Ekim'de başarıyla tamamlanan Ege manevralarının ardından 15 Ekim 1937'de Germencik'te görkemli bir resmigeçit düzenlenmiştir. Dönemin gazetelerinde belirtildiği üzere Mareşal Fevzi Çakmak'ın ev sahipliğinde İngiliz, Fransız, Sovyet, Yunan ve Yugoslav askerî ataşeleri ve konsoloslar ile yüz bine yakın sivil halk bu görkemli resmigeçidi izlemiştir. Bu resmigeçidi izlemeleri için Aydın, Çine, Nazilli, Söke, Muğla, Denizli ve İzmir'den tren, otobüs ve diğer nakil vasıtalarıyla halk Germencik ovasına taşınmıştır.

Halkın ve davetlilerin yerlerini almalarından sonra, saat 14.00'te başlayan ve üç saat devam eden resmigeçit çok etkileyici olmuştur. Manevraya katılan Türk Hava Kuvvetlerine mensup avcı ve bombardıman keşif uçakları alçaktan uçuşlarıyla izleyenleri kendisine hayran bırakırken, 15. Piyade Alayı, istihkâm, muhabere ve topçu birlikleri, zırhlı birlikler, süvari birlikleri, tanksavar ve uçaksavar birlikleri halkın coşkun tezahüratları altında ihtişamlı yürüyüşlerini gerçekleştirmişlerdir.

Resmigeçidin ardından Mareşal Fevzi Çakmak ve beraberindeki generaller Ankara'ya hareket ederken yabancı heyetler ve manevraya bizzat katılan diğer generaller de İzmir'e gitmişlerdir.

11-13 Ekim 1937 tarihli Ege manevrası, yaklaşmakta olan büyük savaş için Türk ordusunun elindeki modern savaş araçlarını kullanabilecek imkân ve kabiliyette olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Söz konusu manevra, Türkiye üzerinde emelleri ve hazırlıkları olduğu düşünülen başta İtalya olmak üzere tüm saldırgan amaçlı devletlere bir gözdağı olmuş ve Türkiye'nin siyasal arenada elini güçlendirmiştir.

Yavuz ÖZGÜLDÜR

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

Ayin Tarihi, Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 26 Haziran 1934.

Gazeteler

Cumhuriyet, 10 Nisan 1934.

Cumhuriyet, 23 Haziran 1934.

Cumhuriyet, 14 Teşrin-i Evvel 1937.

Cumhuriyet, 16 Teşrin-i Evvel 1937.

Hakimiyetî Milliye, 24 Şubat 1924.

Hakimiyetî Milliye, Haziran 1934.

Ulus, 14 Teşrin-i Evvel 1937.

Yeni Asır, 1937, 1937.

Kitaplar

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

ERDEN, Ömer, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Devlet Başkanları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011.

ÖNDER, Mehmet, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, İş Bankası Kültür Yayını, Ankara 1998.

ŞAHİNGİRAY, Özel, **Atatürk'ün Nöbet Defteri**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara 1955.

ÜLGER, S. Eriş, **Mustafa Kemal Atatürk**, Verlag Anadolu Yayını, Almanya 1994.

Makaleler

GÜNEŞ, Günver, "Atatürk'ün Nazilli Seyahatleri ve Seyahatlerin Yarattığı Sonuçlar", **Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2004**, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 2004, s.128.

GÜNEŞ, Günver, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Aydın Seyahatleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 61, Cilt XXI, Mart 2005, Ankara .

GÜNEŞ, Günver, "1937 Yılında Gerçekleştirilen Ege Manevraları ve Mustafa Kemal Atatürk", **9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiri Metinleri**, Cilt III, ATAM Yayını, Ankara 2021, s.1053-1087.

Tezler

ÖZKURT, Fatih; **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde İcra Edilen Askeri Manevra ve Tatbikatlar 1909-1938**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Konya 2013.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ege-manevralari/?pdf=6570> adresinden erişilmiştir